

**1944 - 1945 ADLİ YILININ AÇILMASI MÜNASEBETİYLE TEMYİZ
MAHKEMESİ BAŞ REİSİ B. HALİL ÖZYÖRÜK
TARAFINDAN İRAD EDİLEN NUTUK**

Türk milletinin aziz şefi, muhterem misafirler

Büyük temyizın muhterem hâkimleri.

Geçen adli yılı açtığımız tarihten bu güne kadar tam bir yıl geçti. Şu anda Türkiye'nin tekmil mahkemeleri tatil devresinden yeni çalışma devresine girmiş bulunuyor. Her Eylül ayının altıncı günü tekerrür eden bu olay, yıllık kaza faaliyeti için bir başlangıç teşkil etmektedir. Kanunun buna işaret etmekte oluşu da kaza işlerinde modern bir Devlet için zaruri görülen ittirat ve mükemmeliyetin teyidi demek olur.

Adli yılın başladığı günde kaza organlarının başında gelen Temyiz Mahkemesinin bir tören yapmasından daha tabii ne olabilir?

Yurdumuz için, memleketimiz adliyesi için adli yılın başlangıç gününü takvim yaprakları arasında işaretlemek âdeti pek yenidir. Hattâ bu konuda bir âdetten bahsetmek mümkün görülmiyebilir. Zira, biz hukuk mensupları âdetten söz açığımızda uzun zaman değişmeksizin tekrarlanan gelen ve yazılı olmıyan hukuk kuralını düşünürüz. Burada kasetmek istediğim âdet, tabir caiz ise (tören - âdet) adı verilebilecek olan bir alışkanlıktan başka bir şey olmıyacaktır.

Temyiz Mahkemesinin çalışma devresine girdiği günde merasimli bir toplantı yapmasından daha tabii bir şey olmıyacağı ve bu toplantılarda faydalı hasbihaller yapılacağı içindir ki bunların her yılın aynı gününde tekrarlanacağını ve böylece güzel bir meslek âdetinin teessüs edeceğini söylemek benim için bir bahtiyarlık vesilesidir.

Adli yıl başlangıcı toplantılarının meslek hayatı ve meslek terbiyesi bakımlarından haiz olduğu faydalardan başka, müsbet bir takım neticeler de doğuracağından şüphe edilmemelidir.

Gerçekten, bu toplantılar, bir taraftan, halk kitleleri ile yüksek kaza uzvu arasında bir münasebet yaşatmak; diğer taraftan da geçmiş adli yıl içerisindeki çalışmalara dair topluca malûmatın bir arada gözden geçirilmesi bakımlarından önemli neticeler ortaya çıkarabilir.

Gelenek, belli bir müesseseye şahsiyet verdikten başka o müessesenin büyüklüğünü ve milliliğini tebarüz ettiren manevi unsurların başında gelenlerdendir. Binaenaleyh, onun meydana gelmesini, devamını ve yerleşmesini temine çalışmak, ilgilenirdiği müessesenin bakası ve ilerisi için son derece lüzumludur.

Adalet, her şeyden önce bir duygu meselesidir, bir duygu işidir. Geniş fert topluluklarında adaletin bir his olarak yaşamakta devamı sayesinde hukuka uygun bir devlet hayatı sağlanabilir.

Mahkemeye baş vurabilmek hususunda vatandaşa gösterilen kolaylık, hâkimin kararlarındaki isabet, adalet mekanizmasına itimadi ve alışkanlığı artırır. Bu neticeyi her yönden ve bütün imkânlarla gerçekleştirmek zaruridir.

Temyizin büyük hâkimleri;

Kaza organlarımızın en üstünü teşkil eden heyetinizin bu, yıl başlangıcı toplanmasında, geçen faaliyet yılı hakkında izahlarda bulunulması, bazan rakamlar verilmesi, dilekler ifade edilmesi, halk kitlesinin adalet duygusu ile bir temasa geliş vesilesi oluyor. Bu itibarla toplantımızın (ruhsal - toplumsal) tesir ve öneminden söz açmak dahi mümkündür.

Diğer taraftan her demokrasi kuruluşunda olduğu gibi, kaza faaliyetini ifa eden cihazlarda da, bu cihazların, hizmetlerine tahsis edilmiş buldukları vatandaşlara, bir nevi muhasebe arzelmeleri, hesap vermeleri, Cumhuriyet zihniyeti bakımından, demokrasi ülkücülüğü bakımından, bilhassa faydalı görülebilir.

Bütün bu düşünceler iledir ki: Huzurunuzda Cumhuriyetin 21 inci adli yılını açmak için söz alıyorum.

*
**

Geçen adli yıl bizim için tath ve acı bir çok hatıraların, işlerini taşıyacak bir devre oldu:

Bu tath hatıraların en nadide ve en çok gurur verici olanı, milletimizin Büyük Şefinin Temyiz Mahkemenizi ziyaret teşkil ediyor. Bu suretle hâdiseyi Temyiz için uğurlu bir devir başlangıcı saymaktayız. Çünkü biz, herkesten fazla biliriz ki, adalet işi Devletin hayati işlerinin başında gelmektedir. Ve çünkü biz biliriz ve takdir ederiz ki, bir Devlet reisinin, bu işe gösterdiği yakın ve sıcak ilgi, milletçe yükselme yolunda bulunduğumuzun müsbet ve münakaşa kabul etmez delili ve teminatıdır.

Bu eşsiz değerdeki zevkli hatıranın yanında bizi üzen bazı hâdiselerin şahidi de olduk.

Geçen yıldan bu yıla intikalde bir kısım arkadaşlarımızı yaş haddine dair olan kanun hükümleri gereğince, istemiyerek, beraberimizde alakoyamadık. Geçen sene saflarınız arasındayer almış bulunan bu güzide hâkimler Temyizin faal rükünleri arasından çıkmakla Temyiz ailesinin evlâtları olmaktan da çıkmış bulunmadıkları gibi, hâkimlik faaliyetlerinden gayri çahşma alanlarında uzun zaman faydalı eserler yaratmak imkânlarından da alıkonulmuş sayılamazlar.

Bu yıl aramızdan ayrıldıklarını öğrenmekle cidden üzüntü duyduğumuz meslektaşlarımızın sayısı altıdır. Her birisinin de gerisinde parlak birer meslek hayatı vardır. Bu arkadaşlarımız, kendilerine tevdi edilen vazifenin önemini ve büyüklüğünü bir an göz önünden ayırmaksızın, tam bir feragatle ve şaşmaz bir doğrulukla meslek hayatlarının sonuna gelmişlerdir. Hepsinde de kanunu her şeyin üstünde tutmak ve dalma hâkim kılmak endişesi ikinci bir tabiat halinde yaşamıştır. Bu arkadaşlarımızdan muhterem Nail Tarhan, Milli Mücadelenin kararsızlık günlerinde henüz asliye hâkimi bulunduğu bir sırada memleket dâvasına ihanet eden o zamanki İstanbul hükümetinin en büyük şahsiyetinin idamına karar vermekte hiç bir tereddüt eseri gös-

termemişti; bu arkadaşımızın hâkimlik hayatında kendi için ayrı bir şeref teşkil eden bu hâdiseyi tek mil genç hâkimlerimizin dikkat nazarları önünde ibretle sermek benim için bir vazifedir. Böylece hepsinin de, henüz pek taze olduğunda şüphe etmediğim dimağlarında Devletin kanununu her zaman muzaffer kılmak fikrine hiç bir endişe ve hiç bir istikbal korkusu veya tereddüt tekaddüm etmemelidir.

Gerek Nail Tarhan'ı, gerekse Tefik Efgü, Niyazi Kayalar, Ulvi Beydağ, Fevzi Onat ve Hilmi Kışlalı arkadaşlarımızı Temyiz Heyetiniz adına sevgi ve ilgi ile selâmlar ve yılmadan ve bıkmadan ibraz ettikleri faaliyet için kendilerine teşekkürler ederim.

*

**

Sizlere yüksek mahkemenizin faaliyetlerinden bahsetmezden önce, geçen yıl içerisinde yüreklerimizi acılarla sızlatan bir hatırayı anmak istiyordayım. Mahmut Esat Bozkurt'u toprağa verdik.

Bir Devletin Hükümet işleri arasında en başta yer verdiği adliye işlerini yıllarca zaman başarı ile yürütmüş olan bu değerli memleket çocuğu çok vakitsiz ölümlü ile hepimizi acılar içerisinde bıraktı.

Mahmut Esat Bozkurt'un Cumhuriyetin Adliye tarihinde önemli bir mevki vardır. Adliye Vekilliğinde bulunduğu müddetçe çok yüksek kabiliyette bir Devlet adamı olmak vasıflarını göstermiş idi. Cumhuriyet Adliyesine yaptığı hizmetleri başlıca iki safhada mütalâa etmek kabildir.

1 — Büyük inkılâp kanunlarının ihzarındaki çalışmaları.

2 — İnkılâp kanunlarının tatbikini sağlayacak kadroların teşkili.

Türk Kanunu Medenisi ile onun bir parçasını meydana getiren Borçlar Kanununun, Türk Ceza Kanununun, Usul ve İcra Kanunları ile Ticaret Kanunlarının hazırlanması hep birinci safha ile ilgili işler olmuştur.

Kadro teşkili işi uzunca vâdeli bir iş olmakla beraber bu dâvanın en esaslı ve katî bir surette ele alınmış olduğuna «Ankara Hukuk Mektebinin» kuruluşundaki alâkası canlı bir dehildir.

İnkılâp kanunlarının memleketimiz insanların görüş ve yaşayış şekilleri üzerinde yaptığı derin tesirleri ve Ankara'da kurulan Hukuk Müessesesinin memleket irfan hayatında oynadığı ehemmiyetli rolü ne kadar tebarüz ettirsek yine azdır.

Aziz dinleyenlerim,

Bu yıl, başlangıcı toplantısından faydalanarak Yüksek Mahkemenin geçen devre içerisindeki faaliyet bilançosunu gözleriniz önünde çizmek isterim. Yalnız, bu teşebbüse girişmezden önce bir nokta üzerinde dikkatlerinizi toplamanızı rica edeceğim. Bir yüksek mahkemenin faaliyetlerinde sayının hemen hemen hiç ehemmiyeti olmamak lâzımgelir. Çünkü yüksek mahkeme, düzenleyici, yol gösterici, genel prensipleri tesbit edici bir kaza yeridir. Bu prensiplerin, bu nâzım esasların bir veya müteaddit olmasının büyük kıymeti yoktur. Mühim olan şey, yüksek mahkemenin içtihatlarıdır. Böyle olunca, benim vazifem buradan temyiz'in içtihat konusu üzerinde tesbit ettiği esasları tahlil etmek olmalı idi Bunu yapmak ve başarmak büsbütün imkânsız

değilse de, bir açılış töreninin işgal etmesi mutâkolan zamanı çok aşırı ölçüde sıçramak tehlikesini yenemeyeceğim için onu tecrübe etmekten zaruri olarak vaz geçmek zorunda bulunuyoruz.

Şu kadar var ki, memleketimiz adli teşkilâtının hususiyetleri içerisinde temyiz in ifa etmekte olduğu vazifelerin yalnız madde itibariyle değil, hacim bakımından da ne mertebe geniş olduğu düşünülecek olursa yüksek kaza mercii'nin omuzları üzerinde ağırlığını hissettiren yükün derecesi hakkında bir fikir vermek faydalı olacaktır sanırım. Bu maksatlardır ki, bazı rakamlar üzerinde bir lâhza durmaktığıma müsaade buyurmanızı rica ederim.

Temyiz mahkemenize 1943 senesi içerisinde (86843) dâva dosyası gelmişti. Bunlardan (78591) tanesi aynı yıl içerisinde karara bağlanabilmiş; (8252) si 1944 yılına devredilmişti.

1944 yılının ilk altı ayında Temyiz Mahkemesi kalemlerinde numara alan dâva dosyası sayısı (49114) ü bulmuştur. Bu tempoya göre bütün seneye ait toplumun yüz bine varacağı şüphe götürmez. İlk altı aya ait (49114) dâvanın (40794) ü karara varmış ve ne yazık ki (8320) tanesi «Devir» adı verilen muameleye tabi kılınmak gibi ağır bir mecburiyet hasil olmuştur.

Temyize her yıl gelen bu yüz bin dosyanın tetkiki 60 temyiz hâkimine bırakılmıştır. Senenin tatil günleri ve dairelerin duruşma zamanları ile umumi heyet toplantıları ve müzakere müddetleri istisna olunursa beher temyiz hâkimi için her çalışma gününde ne kadar dosya tetkiki icabedeceğini anlamakta güçlük çekilmez.

Verdiğim rakamların bir çok fikirlerde, *adli teşkilât meselesini uyandıracağına biliyorum*. Bununla beraber, yüksek mahkemenin yükünün hafifletilmesi işi ile, haddi zatında bundan büsbütün farkı ve pek daha önemli bir prensip dâvası olan adli teşkilât meselesini halledeceğinizi iddiaya kalkışmak isabetsiz olur. Burada dokunmak istediğim prensip dâvasının ikinci derece mahkemelerinin kurulması meselesi olduğunu kolayca tahmin buyurmuş olacaksınız.

Evet, adli teşkilâtımız içerisine ikinci bir kademe yerleştirmek fikri, Temyiz Mahkemesinin içerisinde bunalmakta olduğu havayı ferahlandırmak çareleri araştırırken, zaruri ve tabii olarak bütün zihinleri işgal ediyor.

Her şeyden önce bu meselenin vaz'ı şeklinde anlaşmak icabeder. Gündelik basın olsun, mesleki yayın vasıtaları olsun bu meseleye dair yazılan yazılarda, kâh ana dâvanın pek ehemmiyetsiz bir parçası üzerinde faydasız ısrarlar gösteriyorlar ve kâh önceden tesbit edilmiş bulunan bir fikirden hareket ederek her ne bahasına olursa olsun onun müdafaası ile uğraşıyorlar. Bu usuller ile ne dâvayı teşrihe ve ne de mesele hakkında fikirlerde bir beraberlik teminine imkân olmayacağı aşikârdır.

Bir kere ortaya konmak istenen meseleye, hiç bir ciheti karanlık veya müphem kalmıyacak surette ışık tevcih etmek ve onu vazih olduğu kadar basit bir şekle sokmak şarttır. Yanlış neticelerle karşılaşmak tehlikesini bertaraf etmiş olmak için de muhakeme safhalarında dâima ara neticeleri büyük ve değişmez prensipler karşısına koyarak kontrol etmelidir. Ancak bu sayededir ki, bilim metodlarına uygun olarak doğru diyebileceğimiz esaslar kurulabilir.

Bu noktadan hareketle, öyle sanıyorum ki, adli teşkilâtın çifte kademeli olarak teşkilî işini de, hakiki hüviyeti ile ele almak imkân dâhiline girecektir.

Büyük amaç, adâletin sağlanmasıdır. Adâletin sağlanması dediğim zaman, hem seri, hem de mümkün merteye şaşmaz, yani kati ve binaenaleyh, âzami derecede teminatlı bir adâletin sağlanmasını kastediyorum.

Adaletin tecellisinde süratle hareket etmek daha ziyade muhakeme usulleri kanunlarında şekillenen kaidelerin mahiyetine bağlıdır.

Kati ve garantili bir adaletin sağlanmasına gelince, bu neticenin elde edilmesi bir taraftan hâkimin kemâl derecesine, diğer taraftan da dâvanın çeşitli derecelerde gözden geçirilmesine tâbidir. Bu noktadan denebilir ki, bir memlekette birden ziyade mahkeme derecesinin varlığı o memleketin adalet işlerinde yüksek bir teminat bahsedecek bir olgunlukta ve durumda bulunduğunu isbat eder.

Tarih boyunca, hürriyetlerin teminatı araştırıldığı müddetçe ve demokrasi rejimleri modern kisvelerine büründükçe devletin kaygılarından biri de adalet için azami teminatı sağlamak endişesi olmuştur. Eski devletlerin bir çoğunda adaletin yerine getirilmesinin büyük teminatı bizzat Devlet reisinin kaza işini ifa etmesi olmuştur. Eyyubilerde ve Memlûklerde durum böyle idi. Bu devletlerde hükümdarın divanı mezalimde veya darül'adilde hazır bulunması ve halkın dâvalarını görmesi en yüksek kaza teminatı demek oluyordu.

Diğer bazı devletlerde, hükümdar kaza işine karışmamıştır. Meselâ Mogollarda yargucunun verdiği kararlar nihai ve kati idi. Bu kararlara hiç kimsenin itiraza hakkı yoktu.

Bazı islâm devletlerinde hâkimin verdiği kararın daha yüksek bir derecede gözden geçirildiğine ve yeni bir karara mevzu teşkil ettiğine şahit oluyoruz. Kadilkuzatın tetkik ettiği meselelerden bir çoğu kadıların hükümlerine karşı yapılan itirazlardan ve mezalimin def'ini isteyen dileklerden ibarettir.

Asya dışında yaşamış olan kavimlerde de durum bundan farklı olmamıştır. Dâvayı hükümdarın veya begin, yahut da belli bir takım heyetlerin son derecede olmak üzere tetkik etmeleri, adalet işinde en yüksek, garantiyi temin düşüncesine dayanmıştır.

Bu ciheti hatırlatmaktan maksadım, mahkemelerin dereceler halinde bulunmasının beşeri bir ihtiyacın ve arzunun tatmini ile alâkalı bulunduğuna işaret etmektir. Böyle olunca, belli bir memleketin adli teşkilâtını bir veya bir kaç dereceli mahkemelere göre kurmak meselesi kaza içinde ferde aşlanmak istenen teminat derecesi ile yakından ilgili olarak karşımıza çıkar. Şu halde, meseleyi bir bahse tutuşmanın evet ve hayır suretinde değil, belki âzami emniyetin iki kademeli adli teşkilât ile elde edilebileceğinin normal ve münakaşa edilmeyen bir esas olarak kabulü ile haline uğraşmak yerinde olur.

Hâkimin yetişme ve olgunluk derecesi ne olursa olsun bazan yanılması tehlikesi yok değildir. Böyle bir yanılmadan husule gelebilecek adaletsizlikleri yok etmek için alınacak tedbirlerden birisi de haksız karara karşı müracaat edilebilecek bir yol tesisidir. Hakkına kavuşmamış olan kimse bu yola başvurmak suretiyle yanlış kararı düzeltirebilecektir. Bu işi yapacak olan ikinci derece mahkemelerine de istinaf

mahkemeleri diyoruz. Bu sıfatı ile istinaf mahkemesi, ilk mahkemenin, yani asliye mahkemesinin üstünde bir mahkeme olarak değil, sadece adalet teminatının zinciri içerisinde bir halka teşkil ettiği ve daha büyük ölçüde emniyet sağladığı için kendisine gelen dâvaları görür.

İstinafın mutlak bir zaruret olduğunu iddia eden büyük hukuk filozoflarının fikirlerini bir tarafa bırakarak diyebiliriz ki, muhakkak olan bir cihet varsa, o da adli teşkilât içerisinde, muhakeme derecelerinin çokluğunun inkâr kabul etmez faydaları haiz bulunduğuudur. Gerçi, istinafa aleyhtar müellifler onun bu faydalarını da büsbütün hiçe indiriyorlar. Hattâ, bunların iddialarından biri de istinafın faydasızlığıdır.

Doktrin münakaşalarının sahası dışına çıkacak olursak salım bir hukuk tekniği zihniyeti ile tesbit edeceklerimiz sadece istinafın faydalı bir kurul olacağından ibaret kalmayacaktır.

Muayyen bir adli kuruluş sistemi içerisinde istinaf kademesinin mevcudiyeti surf bir adalet teminatı vasıtası olunca temyizden aldığımızı ona vermek mevcut durumu değiştirmez. Zira, fiilen, yaptığımız iş merci değiştirmekten ibaret kahr. Temyizin meşguliyet alanlarına giren maddelerin büyük çoğunluğuna yine dokunmamak zaruridir. Teminat derecesinin takviyesi, ancak temyiz ile asliye mahkemeleri arasına sokacağımız, teşekküllerle mümkün olacaktır.

İstinaf ve temyiz başka şeylerdir. Ve başka başka kaldıkları müddetçe de birinin faaliyet hacmi diğerinin varlığına tabi olamaz. Memleketimizde hali hazırda istinaf mahkemeleri mevcut olmadığı halde temyiz kadrolarının üstlendikleri vazifeleri başarmakta gösterdikleri gayret bu fikrimizi teyit edecek mahiyettedir. Demek isterim ki temyiz iç hizmetleri ve işleşli bakımından düşünülecek ve hatıra gelecek tedbirler istinaf mahkemelerinin mevcudiyetinden müstakildirler. İstinaf teşkilâtı mevcut olsa da olmasa da temyiz mekanizmasının kendine mahsus fonksiyonları ve bu fonksiyonların icabettireceği çeşitli meseleler ile halledici tedbirler bahis mevzuu olacaktır.

Adli teşkilât meselesinden söz açtığımız zaman, bunun temyiz mahkemesinin işleyişi ile alâkah meselelere bir taalluku yoktur. Bu sahada asıl ele alınacak şey istinaf derecesidir.

Lâkin temyiz kendi öz varlığı içerisindeki meselelerin halli ve vazifelerini muntazam bir surette görebilmesi için itihazi zaruri sayılan tedbirlerin tesbiti bir adli teşkilât işi değildir. Yine temyiz, mevcut bünyesi içerisinde ele alınacak ve hal edilecek bir iştir.

Şu halde Temyiz Mahkemesinin işlerinin çokluğundan, bu mahkemenin sırtındaki yükün ağırlığından bahsedildiği zaman bunun tahfifi veya izalesi olarak istinafı ortaya atmak başka bir maksadın âleti olan şeyi alelade bir tedavi vasıtası haline getirmek demek olur. İki şeyi birbirinden dikkatle ayırmalıdır.

Birincisi, İstinaf teşkilâtı. Bu teşkilât faydalıdır. İkincisi, Temyizin yükünü hafifletmek, bu ise zaruridir. Çünkü temyiz yükünü hafifletmeği temin edecek olan çareleri düşünmiyecek ve gerekli tedbirleri vaktinde almayacak olursak muazzam bir kaza cihazını adli vazifelerinden uzaklaştırmak telâfisi mümkün olmayacak bir

zararla karşılaşmış olabiliriz. Temyiz Mahkemesinin işi binlerce ve binlerce dosya devretmek ve muvaffakiyetini astronomik rakamlarla canlandırmak değildir. Temyiz bir prensip mahkemesidir.

Temyiz mahkemesi sayıya tabi bir kurul haline girdiği gün adalet de rakamla ifade edilir hale gelir ve bir hesabı cari zihniyetinin karanlık girdabı içerisinde boğulmak tehlikesiyle karşılaşır. Bunun içindir ki bu rakam sağnakları altında dahi, temyizın asli gayesini daima saf ve sağlam olarak muhafaza ve müdafaaya muvaffak olan siz yüksek temyiz hâkimlerini yalnız tebrik ve takdir ile değil aynı zamanda hayranlıkla selâmlarım.

*

**

Geçen adli yıl başlangıcındaki maruzatım arasında bir de *kanunlarımızın değiştirilmesi* meselesine dokunmuştum.

Adliye Vekilliği, ele alınması temennisinde bulunduğumuz hususları çok sıcak bir ilgi ile tetkik ettiriyor. Bu çalışmasından dolayı Vekilliği yürekten tebrik ederiz. Elbette bu mevzu üzerindeki çalışmaların meyveleri, er geç toplanacaktır.

Vekilliğin ana kanunları gözden geçirmek hakkındaki teşebbüsleri üzerine hukuk dergilerinde zaman zaman tazelenen bir bahsin yeniden ele alındığına şahit olduk. Bir çok hukuk mensupları gözden geçirme işlerinin Türk Kanunu Medenisine de teşmilini istemektedirler.

Keyfiyet, Türk hukuk hayatının ve adli faaliyetlerinin tekmil cepheleleri ile yakından ilgili olmasa idi, huzurunuzda ona temas etmek hatırıma gelmezdi. Lâkin, Türk Kanunu Medenisinin değiştirilmesi fikri, ilk bakışta sanılabileceğinden çok daha ziyade, Millet hayatı ile alakalıdır. Bu itibarla, bu konuya dokunmağı lüzumlu ve zaruri görmekteyim.

Deniyor ki: (Türk Kanunu medenisinde değişiklikler yapılmak lâzımdır. Çünkü, bu kanunda hüküm altına alınmış olan bir çok müesseseler Türk toplumsal hayatına uygun bulunmamıştır; 15 yılı aşan bir deneme zamanı bunu ispat etmiştir; kendi ihtiyaçlarımıza uygun kanunlarımız olmalıdır. Kaldiki, bir kanunun asla değişmiyeceği de düşünülemez; bizzat Türk Kanunu Medenisi nasıl vaktiyle bir değişme arzusunun tahakkukunu ifade etmiş ise, bugün de, aynı suretle, yeni ihtiyaçlar karşısında kanunun değişmesi lâzımgeleceği pek tabiidir.)

Bu düşünüşün (Bir kanunun asla değişmiyeceğini sanmanın yanlış olacağı) hakkındaki parçasına bir şey denemez. İnsan zekâsının her mahsulü gibi kanun da tekâmül eder. Binaenaleyh, bir kanunun yerine daha iyisi geçer, daha mükemmeli gelir.

Türk hukuku ve Türk milli hayatı bakımından da esas itibariyle mesele bundan farklı olarak ortaya çıkmamaktadır. Lâkin, fazla olarak, Türk kanun sistemine hâkim olması gereken prensipler arasında, öyle bir takım hareket hatları, öyle bir takım temel direkleri mevcuttur ki bunlardan ayrılmaya imkân yoktur. Bu esasların başında, *Türk Devletinin, inkılâpçılığı gelir.*

İnkılâpçılığın anlamı her Türk aydını için bellidir. Ancak, inkılâpçılık bir fikir spekülasyonu mevzuu olmaktan çok fazla bir şeydir. Onun içindir ki, inkılâpçılıktan sadece hukuk felsefesi veya Devlet teorileri münakaşalarında söz açmakla kalma-

malıdır. İnkılapçılık makale ve konferans mevzuu olduğu kadar gündelik hayatın ve bu memleket insanlarının işbaşı düşüncelerinin başında bulunmalıdır.

Unutmuyalım ki, inkılapçılık ta her şeyden önce bir zihniyet meselesidir. İnkılapçılığı sadece bir değişme olarak anlamağa temayül edenler, neticede, milletleri inkılapçılık oyununun her safhası için kırık değiştiren insanlar vaziyetine sokmuş olurlar.

İnkılapçılık bu değildir. Gerçi, mekanik bakımından, işleyiş ve hareket itibarıyla, her inkılap bir değişme doğurur. Fakat, her değişmeye inkılap adı verilemez. İnkılap adına lâyık olabilmek için değişmenin ileriye doğru; yukarıya; yükseğe doğru, mükemmele doğru olması şarttır.

İnkılapçı zihniyet, yeniliğe açık olan zihniyet demektir. Bu zihniyet her şeyden önce medeniliğe bağlı bir düşünüş tarzı olmak lâzımdır. Türk camiasını yüz yıllar boyunca müsbet bilimin hayırkâr tesirlerinden mahrum bırakmış olan sapık ve sakat zihniyetin yerine ikame edilecek düşünce tarzı ancak inkılapçılık olabilirdi. Netekim öyle olmuştur.

Lâkin zannedilmesin ki bu mükemmele doğru gidiş hızı bir kişinin veya beş kişinin fikirlerinden çıkmıştır. Hayır! Mükemmele doğru gitmek gayesini teminde zaruri olan genel ahenk için, Millî topluluğu terkip eden unsurların kâffesinin bu cereyana katılması şarttır. Bu itibarla, inkılapçılık sancağını fikir âleminin zirvesine diken kol milletin azimli ve çelikten kolu olmuştur ve yine bu itibarladır ki, inkılapçılık fikri de bütün bir milletin yenileşme kararının ifadesidir. Türk camiası bu kararın şuurlu sahibi olduğunu yirmi yıldır yenileşme yolunda katettiği mesafelerle; yaşama şartlarını ve şekillerini daha iyiye ve daha mükemmele doğru değiştirmekte ve bilhassa kendi bağrından seçtiği mümessillerine Türk Kanunu Medenisini, hayat nizamı olarak kabul ettirmek suretiyle açıkça ispat etti.

Türk Kanunu Medenisinin değiştirilmesi hakkında ortaya atılan bir fikri, bir dileği hakiki kıymeti içerisinde anlayabilmek için sadece fikrin dış görünüşünde ve şekilde kalmak yetmez. Bunun için, temenni olunan değişikliğin, mahiyetinin de bilinmesine ihtiyaç vardır.

Şimdi, bakınız, Türk Kanunu Medenisinin değişmesi tekliflerini ileri sürenler, hangi esasların ve ne yolda değiştirilmesini istiyorlar?

Diyorlar ki: (Türk Kanunu Medenisinin aile hukukuna dair hükümleri Türk allesinin bünyesine ve Türk toplumsal muhitinin telâkkilerine uymamaktadır. Onun içindir ki, meselâ, boşanma sebebi teşkil etmesi icabeden bazı hâdiseler bu günkü kanun hükümleri arasında yer bulamamıştır. Bu ve buna benzer diğer bir takım düşünceler dolayısıyla evlenme hukukuna dair hükümlerde değişiklikler yapılmalıdır.)

Buraya kadar söylenenlerin aksi müdafaa edilebilirse de bu, nihayet bir prensip münakaşası olarak gözükebilir. Ve tadil zaruretinin mevcut olup olmadığının münakaşası suretinde telâkki olunabilir. Münakaşa neticesi fikirlerde uyanacak kanaat ya kanunun değiştirilmesi, yahut da aynen bırakılması kanaati olacaktır. Şayet, değişiklik yapılması hususunda bir kanaat ortaya çıkmışsa, o takdirde yeni hükümlerin, yani mevcut hukuk kurallarının yerine geçecek olanların, tesbiti lâzım gelecektir.

Değişiklik yapılmasına taraftar olanlar, misal olarak ele aldığımız boşanma sebepleri mevzuunda, kısırlık sebebinin boşanmayı mümkün kılmasını istiyorlar ve bu sebebin kanuna konulması reyinde bulunuyorlar. Gerçi son yıllarda bazı yabancı devletler medeni kanunlarında yapılan bir kısım değişiklikler kısırlığın da boşanma sebepleri arasına alınması neticesini doğurmamış değildir. Böylelikle bir çok memleketler kanunlarına bu yolda hükümler sokulmuştu. Bu hükümlerin oralarda kabulüne sebep olan düşünceler tamamıyla o memleketlerin toplumsal şartlarına göre mütalâa olunmak ve kıymetlendirilmek gerektiği için, oralarda yapılan tadil ile bizde ileri sürülen tadil teklifini yan yana koymağa hiç lüzum olmadığı açıktır.

Böyle olunca, yani değişiklik teklifinin sadece bir taklitçilikten ibaret kalması tabii bulununca onun kabulünü lüzumlu gibi gösteren düşünceler acaba nelerdir?. Bunları bulup çıkarmak güçtür. Daha doğrusu, inkılâpçı bir zihniyete uygun gelebilecek sebeplerin tahmini imkânsızdır. Kısırlık halini nasıl tâyin edeceğiz? karımı yoksa kocamı kısırdır? Bu ve buna benzer çok sorular mahkemelerde hâkimlerin ilk önce cevaplandırmaları icabeden birer istifhamdırlar. Evlenmenin gayelerinden biri de çocuk yetiştirmektir. Fakat, tabiatın sihirli kanunları gereğince, bir allede çocuk olmuyorsa ve bunun sebebi de kısırlık olarak görülüyorsa aileyi ortadan kaldırmayı düşünmek; ailenin bugünkü hukuki düzeninden daha iyisini ve daha mükemmelini mi bulmuş olmak demektir?. Bugünkü kanun hükümlerine göre ister kısırlık sebebiyle olsun, ister başka bir sebepten ötürü olsun, karı kocanın bir arada yaşamaları imkânını ortadan kaldıracak şiddette bir geçimsizliğe sebep olan bir hal mevcutsa, ailenin ortadan kalkmasına karar vermesi hâkimden istenebilir. Bu hüküm ihtiyaçları karşılamaktan âciz değildir. Kaç kısırlık vakası yüzünden boşanma mümkün olmak lâzımgelirken kabul olamamıştır da bu yolda bir yenilik telkin olunmaktadır. Niçin karı ve kocayı tenasülî bir sebebin ispatı gibi ancak hekim kliniklerinin mahremiyetinde ve doktorların meslek sırrı duygularında kalması icabeden bir mecburiyet altına sokmalı ve bu mecburiyeti mahkemelerin aleniyeti esası ile teyit etmeli?

Türk Kanunu Medenisinde değişiklik yapılması hususundaki telkinler bir de nesebi sahil olmıyan çocukları ilgilleyen hükümler dolayısıyla vâkı olmaktadır.

İleri sürülen mütalâa şudur: (Türkiyede medeni evlenmenin yanı başında ayrıca dini nikâh suretiyle ikinci veya üçüncü bir karı alan erkekler vardır. Bunların dini nikâhla aldıkları karılarından olan çocukların durumunu düzeltmek icap etmektedir. Bunun için Kanunu Medenin sahil olmıyan nesebe dair hükümlerinde bazı tadiller yapılmalıdır.)

Kanun, toplumsal bir ihtiyacı karşılamak için yapılır. Memlekette nesebi sahil olmıyan çocukların sayısı yasa koyanı düşündürecek ölçüde çoğalmışsa bu halin ortadan kaldırılması çarelerinin düşünülmesinden daha tabii bir şey olamaz. Ancak yine bir kayıt ile: o da, kanun değişikliğinin daha iyiye, daha olguna doğru yapılması şartı ile; eğer değişiklik memleket içinde ilerleme yolunda yeni bir adım atmağı sağlayacak ise hiç durmadan harekete geçebiliriz. Yok, eğer böyle değilse, değişiklik düşünmeğe hiç mahal yoktur. Zira, memleket hayatı için ilerlemeyi istihdaf eylemeyecek bir takım hükümleri hayat kaidesi diye kabul etmek, geriye doğru gitmek demek olacağı gibi modern bir kanun anlayışına aykırı düşen geri ve iptidai bir hal kanunlaştırmak da ricat hareketinden başka bir şey olamaz.

Böyle bir geriye doğru gidiş ise inkılâpçılık ruhuna aykırı düşer. Millet inkılâp istiyor; arkaya bir adım, Millete karşı yüklendiğimiz ödevlerin inkârı demek olur.

Garplı bir zihniyetin mahsulü olan bir kanun üzerinde güya milli ihtiyaçlarımızdan doğma olduğu iddia olunan bir takım değişiklikler yapmak arzusu, haddi zatında başka başka muhitlerin icapları arasında bir uzlaştırma imkânı aramaktan başka bir şey değildir. Bu neviden tecrübeleri bu memleket yakın tarihi içerisinde iki defa yaptı. Her ikisi de muvaffak olamadı. Tanzimat bundan yüz yıl önce, garp düşüncü dünyası ile islâmî görüş dünyası arasında bir uzlaştırma hareketi olmuştu. Fakat yürümedi. Yarım kaldı. İkinci Meşrutiyet, fıkıh anlayışının memleket bünyesine uyumyan taraflarını düzelterek millî bir hukuk yapmak istedi. Netice yine sıfır oldu. Sebep meydanda; çünkü, bu hareketlerin hiç birisi millî bünyeye uygun düşmemiştir. Ya hep, ya hiç: Garbın nimetlerine kavuşmak için, medeniyetin hayrıkâr nuru ile ruhlarımızı yıkayabilmek için, tekmil zihniyetimizi değiştirmek, baştan başa garbe koşmak şarttır.

Gerçi, Türk toplumsal hayatını düzenliyen Medeni Kanunumuzun karı - koca malları hakkında kanuni usulün dışında kalan sistemlerden bugün için memleketimizde tatbik olunmayanlar yok değildir. Ancak, bu olayı kanunun değiştirilmesi lüzumuna ispat için bir hız alma noktası addetmek pek yanlış olur. Çünkü, her memleketin, her kanunu ve hele her büyük kanunu bir çok hükümlerinde mütemedi tatbik gören hukuk kaideleri koymazlar. Kanunların tesbit etmekte oldukları hükümleri arasında ancak ihtiyaç hasıl olduğu takdirde tatbik edilecek olanlar az değildir. Şu halde halen tatbik görmemekte olan bir takım hukuk kaidelerinin değiştirilmesi fikri ileri sürülürken mevcut hükümleri Millî bünyeye uygun olmadığı şeklinde addetmek ve kontrol edilmesi pek müşkül bulunan bir iddia ile ortaya çıkmak bilimsel metoda uygun düşmez. Türk Medeni Kanununda da bugün için tatbik edilmeyen bir kısım hükümlerin varlığı olsa olsa Türk Millî inkılâp tekâmülünün henüz devresini tamamlamamış olmasının neticesidir. Yoksa, bu hükümler pek ileri medeniyet muhitlerinde olduğu gibi Türkiyemizde de tatbik görebilirler ve göreceklerdir. Başka türlü düşünmek inkılâp yolundaki hamlelerimizin artık devam etmiyeceğini söylemek demek olur. Muhakkaktır ki, Türk Millî hayatı daha ileri ve daha müttekâmil bir yaşama seviyesine yükseldikçe bu müesseseler ve onları tertipleyen hukuk kuralları tatbik edilmek lâzım gelecek ve Türk Millî hayatı bunların nimetlerinden büyük ölçüde faydalanacaktır.

Medeni Kanunu Türk Hükümetinin Lozanda giriştiği bir taahhüdün yerine getirilmesi zaruretinden çıkmış siyasi bir mahsul zan edenler, çok yüksek bir derecede aldanıyorlar. Böyle bir zarureten bahsedilebilse idi, Lozanın kapitülasyonların kaldırılmasına dair olan maddesi oyuncaktan ibaret kahrı. Meseleyi başka bakımdan gözden geçirmek, hakikata daha yakın bir neticeye varmağı temin eder. Bunun için de şunu unutmamak lâzımdır: Türk Kanunu Medenisini yaratmağa elverişli olan millî zihniyet olmasa idi, belki Lozan da olmazdı.

Medeni Kanunda yapılması teklif olunan değişikliklerin daha ileri bir medeniyet icabı olması takdirindedir ki inkılâpçı zihniyete sadık kalmış olur. Çünkü, muhterem hâkimler, inkılâpçılık öyle bir fikir ülkesidir ki, bu ülkeyi aydınlatan ışık medeniyet güneşinden gelir.

Türk Kanunu Medenisinin mülkiyet rejiminin ileri bir medeniyet hayatı yaşayan memleketlerdeki mülkiyet rejimlerine nazaran basit olduğu iddia olursa idi ve mesela menkul mülkiyet mevzularına da zamanın telâkkilerine uygun bir önem vermek icabeder, dense idi, böyle bir fikir, üzerinde durulmağa lâyık olabilirdi. Çünkü, daha ileri bir medeniyet zaruretinin ifadesi olurdu. Filhakika bugün, büyük sermaye dünyası için menkul kıymetler en az gayrimenkuller kadar önemli ve değerlidirler. Cebinde kudretli bir malî müessesenin hisse senetlerini taşıyan kimse için Atatürk Bulvarında fersahlarca genişlikte arsalar veya kat kat apartmanlara sahip olmağa lüzum yoktur.

Görülüyor ki, Medeni Kanunda bir değişiklik teklifi, ancak ve ancak değiştirilmesi istenen esasların yeni şekli hakikaten inkılâpçı bir hamle doğuracak mahiyette ise, üzerinde durulmağa değer bir teklif olabilir. Böyle değilse, ona iltifat etmeğe asla hakkımız yoktur.

Kaldığı, sayın hâkimler, bir kanun kendi başına birşey ifade etmez. Onun mahkemelerde tatbiki, hükümlerinin mânalandırılması sayesinde ki hukuk kaldesi hayatın yaşıyan uzviyetine girecek ve uyacaktır. Kabahati kanunlara yüklemek istemek neticede mahkemelerimize iftihat etmemeğe varabilir. Yüzelli yıllık hayatı içerisinde Büyük Fransız Cumhuriyetinin Medeni Kanunu sayılı değişikliklere uğradı. Fransada (Code Civil) Bonapartın değil, Fransız hâkiminin eseridir.

Büyük Britanya Devletinin ana vatan hukukunda o derece dikkate değer müesseseler görmekteyiz ki on üçüncü yüz yıla ait bir prensip kararının medeniyetin 1944 üncü yılında hâlâ tatbik edilmekte oluşunu ancak yüksek bir adalet tekniğinin varlığına hamledebiliriz.

Bu memleketler hâkimlerinin mümtaz muvaffakiyetlerini Türk hâkiminden de kendi Millî hukuk kaidelerimiz için beklemek hakkımızdır. Ve Türk hâkiminin bize kendisinden beklediğimiz bu muvaffakiyeti sunmakta hiç gecikmeyeceği muhakkaktır.

**

Inkılâpçılık adli hayatımızın bir sahasına yazık ki henüz huzur ile ve tam olarak giremedi. Bu saha meslek hayatında kullandığımız dil sahasıdır.

Inkılâpçılık akidesinin tabii bir neticesi olarak millet hayatının görünüş parçalarından biri olan dilde de mükemmelleşme yolunda yenilenmeler yapılmak istendi. Bu hareket Millî şuura o derece uygun geldi ki halk kendi dilini, gündelik konuşma ve anlaşma vasıtası olan tâbirlerini, kendi kendine öz Türkçe kelimelerin kazanma olarak yeniledi. Bunun yanıbaşında kültür varlığımızın çeşitli alanlarında bilimsel terimlerin yenilenmesi gayretleri hızını artırdı.

Hukukçuların faaliyet muhiti demek olan adli alanda, bu yolda gayretler olamamıştır, denebilir. Bu durgunluğun bir çok sebepleri bulunmakla beraber bugün neticeyi hüznle tesbit etmekten kendimizi alamıyoruz. Gerçi, bir taraftan, adli işlerde kullanılan terimlerin aynı zamanda kanunlarda kullanılan terimler oluşu; öte taraftan, mahkemelerin belli bir alışkanlığa göre yazılan evrak ve kararlarda hiç değişmeyen şekillere bağlı bulunuşu adliye terimlerinin türkçeleştirilmesi teşeb-

büslerinin bugüne kadar ortaya çıkmamış olması neticesini doğurmuştur. Fakat, unutmamak lâzımdır ki bir işi başarmak için ilk yapılacak şey o işe koyulmaktır, ona başlamaktır.

Yasakoyan dilci değildir. Bu itibarla, adli terimlerin meslek dili olarak kullanmaların ondan ders ve direktif beklmeleri doğru olmaz. Kanunlarda öz Türkçe olmıyan terimler yaşamaktadır ve mevcuttur diye elimizi kolumuzu bağlayıp bekliyemeyiz. Elbet bizim de yapabileceğimiz bazı şeyler olsa gerektir. Burada biz deren kastettiklerim adliye işleri ile uğraşanlarımız ve hukuk mensuplarımızdır.

Meseleyi açık olarak görebilmek için muhtelif faaliyet elemanları arasında âdeta bir iş bölümü yaparmışcasına düşünülebilecek bir ödev paylaşması tasarla- mak da mümkündür.

Meselâ, şu yolda düşünülebilir.

Adliye hayatına dâhil olanlar gruplanmak icabederse üçe ayrılabilir:

- 1 — Öğretmenler, Noterler, Avukatlar.
- 2 — Devlet daireleri.
- 3 — Mahkemeler.

İlk bölükdekilerden hocalar topluluğu, kendi ihtisas zümrelerinde bir çok yarı- nileşme tecrübeleri yapıyorlar. Hattâ avukatlar arasında da Türkçenin taze güzel- liğini adli evrakın kuru maddesine aşılıyanlara rastlanmıyor değil. Lâkin adli faaliyetlerle alakalı diğer meslekler erbabı ve noterler için durum büsbütün baş- kadır. Bu ihtisas erbabının Türkçeleştirme yolunda aldıkları mesafe sadece bazı farsça terkiplerin çözülmüş olmasından ibarettir. Bu neticeyi de çoğu zaman biz- zat iş sahiplerinin dikkati veya bu muameleyi yapan kâtibin gayreti sağlamaktadır. Halbuki, böyle mi olmalı? Meselâ bunlardan noter adını taşıyan ve en yüksek ölçüde halkın güvenini haiz olan şahsiyetin daha faal daha müessir bir rol oynama- sı mümkün değil midir? Muayyen bir fikrin veya esasın ancak belli bir kalıp içe- risinde ifade edilebileceğini sanmaktan büyük gaflet olmaz. Zamanımız hukuku, şekilcilığe çok az yer vermiştir. Hele noterin yaptığı muamelelerde şekil, ekseriya, muameleyi noterin yapmış olmasından ibaret kahr. Böyle olunca, noterlerin tanzim ettikleri belgelerde büsbütün saf olmasa bile hiç olmazsa o vesikalardan faydalan-acak olanların anhyabilecekleri bir dil kullanmalarını isteyebiliriz. Noter kendisiye düşen rolü ifa etmekte gecikmemelidir. Bahusus ki noterlerimiz Türkçeleştirme işin- de cidden faydalı neticeleri sağlayabilecek durumdadırlar. Yeterki, güzel Türkçeyi resmi vesika satırları arasına sokmakta cömert davranınsınlar ve yeterki daha güzel bir Türkçe yaratmanın zevkini tatmakta gecikmesinler.

Devlet dairelerine gelince, son defa toplanan dil kurultayında bunların muamelelerinde ve yazışmalarında Türkçe terimler kullanmaları için yapılan bir dilek kurultayca pek yerinde görülmüş olduğu halde, resmi dairelerce gazetelere verilen ilânlar bundan on yıl önce ne idiyse bugün yine odur. Daha kötüsü, Türkçeleştirme- dir diye resmi yazı sonlarını anlaşılma ve acap bir takım terimlerle bitirmek âdeta ortaya çıkmıştır. Resmi yazışmalara mutlaka bir ayrı çeşni vermiş olmak düşün- cesinden ziyade, eski yazı alışkanlıkların bugünkü konuşma dilimize tercüme olma- masından ileri gelen ve memurun âmiri, âmirin memura değişmez klişelere göre

yazması icabedeceği şeklindeki düşünceye dayanan bu âdet, hiç de temadisi arzu edilir bir şey olmamıştır. Çünkü, Devlet işi, bu yüzden şekle feda edilmekte, muayyen formül, anlatılması lâzım gelen fikri çoğu zaman ezmekte, zedelemektedir. Mücerret hürmet arz edildiğini ifade için yazılmış klişelerin Devlet işinde ne yeri olabilir? Resmî yazıda bu çeşit klişeler bulunsa da bulunmasa da, Devletin işi behemehal görülecektir ve behemehal görülmek lâzımdır. Bu formüllerin eski klişeleri tercüme etmek gayretkeşliğinden doğduğunu niçin saklamalı? Türkçeleştirme inkilâbı, bir taraftan da bu bakımdan yapılmak lâzımdır. Aksi halde, zihniyette değişme olmamış demektir. Sadece vaktiyle arabça veya farsça olan söz bu defa Türkçeye çevrilmiş olur.

Devlet dairelerinde klişe dâvasından başka hali lâzımgelen ve Türkçeleştirme işini kolaylaştıracak olan meselelerden biri de, çeşitli muamele terimlerini Türkçe olarak anlatmaktır. Bu bakımdan da her Devlet dairesine düşen ödevler bulunmakta beraber, en ziyade hukuki ve adli terimler kullanan müesseseler olmak bakımından, yüükün asıl büyük parçası kazai ve adli teşekküllerin sırtına yüklenmektedir. Gerçek tamimlerde ve gerekse muhtelif daireler mütalâalarında bu noktanın sağlanabileceğinden asla şüphe edilemez.

Üçüncü gurubu teşkil eden mahkemelerin adli lisanın Türkçeleşmesi konusundaki durum şöyledir: Mahkemelerin çoğunda, Türkçe olmak iddiası ile haykırabilecek tek bir formül kullanılmaktadır ki o da: «gereği düşünülür» formülüdür. Diğer bir kısım mahkemelerde «çoğunlukla» ve «oybirliği ile» gibi terimlere de rastlanır. Bunlar dışında mahkemelerin kararlarında kullandıkları dil, sakınmadan söylemek lâzımdır ki anlaşılması pek müşkül bir dildir. Buna sebep, bir taraftan kullanılması zaruri olan kanun tâbirleri olmakla beraber, diğer taraftan da, kararların yazılışında alışılmış olan usuldür. Terimlerin Türkçe olmasından ziyade bu yazış şekli kararı anlaşılmasız hale sokar.

Bugünkü yazış şekli de eski yazış şeklinin tercümesi olmaktan ileri geçmiyor. Bazı mahkemeler bunu anlamış oldukları içindir ki kararlarının kanuni terimlere ilişmemek suretiyle yazılış tarzını değiştirmişlerdir. Fikirleri ayrı ayrı cümleler halinde anlatmaktadırlar. Kararın dayanmakta olduğu hukuk kurallarını açıkça belli etmektedirler. Bu mahkemelerin tuttukları yolu ancak takdir ile karşılayabiliriz.

Lâkin, genel olarak, mahkeme eski (sak) e bağlı kalmıştır. Bundan sıyrılmamanın en kestirme çaresi, karar dilinde Türkçeleştirme tecrübeleri yapmaktır. Ancak bu sayededir ki, hak sahipleri, ellerine verilen ilâmların değerini, kendi kendilerine anlayabileceklerdir.

Unutmamak icabeder ki bir fikri açıklamak için elimizdeki vasıtalar terimlerden ve kelimelerden ibarettir. Anlaşmamıza yarayabilecek kelimeler kullanmaklığımız takdirindedir ki; fikri aydınlatmak mümkün olacaktır. Böyle olmayacak olursa, bugün olduğu gibi mahkeme kararında şekil, mânaya galip gelebilir. Halbuki fikir açık olarak ortada olsa mahkeme kararı bilgi ve fikir bakımından tenkide müsait olur. Böyle olunca da, kararın değeri ve dayandığı fikirlerin kuvvet hemen kendini gösterir. Belki de temyizi bir çok dosyaları tetkikten kurtarmak gibi pratik bir netice bile hâsıl olur.

Lâkin yine göz önünde bulundurmak gerekir ki, adli dili düzeltelim derken sonradan içinden çıkılmıyacak bir karma karışıklığa boğulmamıza ince bir özen

vermemiz de şarttır. Her türlü dil anarşisine uğramamak için de Üniversitelerimiz fakültelerinde tatbik edilmekte olan *terim koordinasyonu* usulünü kullanmak elverişli olabileceği gibi daha başka bir sistem düşünmek de kabildir. Yeterki, karışıklığa meydan vermemek korkusu yüzünden dilde yenileşme hareketi aksamasın ve bugüne kadar olduğu gibi, gecikmesin.

**

Temyizin değerli hâkimleri;

İnsan zekâsı için en parlak iftihar vesilesi, şüphe yok ki, adaleti yerine getirmeye düşünebilmiş olmaktır. Bu suretle insan aklı tabiatteki eşitsizliği toplum hayatından kaldırmak istemiştir. Çünkü, adaletin en göze çarpan vasfı herkes için ve bir Millî sınıırın her bucağında aynı olşudur. Bu itiradı, tabir caiz ise, bu değişmezliği sağlıyan mahkemelerdir. Mahkeme demek de hâkim demektir. Bu hakikati bildiğimiz içindir ki, *Türk devletinde adalet faaliyetinin, ancak hâkimler hakkında alınacak tedbirlerle, düzenlenebileceğine inanıyoruz.*

İlk iş adaletin dağıtılmasını ihtimamlarına bırakacağımız genç elemanları kendi millî dâvanızın isterlerine göre yetiştirmektir. Bu noktayı şu yolda hulâsa edebilirim: Kendisine kaza ödevi verilen vatandaş bu memleketin büyük dâvasına yüreğinden inanmış olmalıdır.

Dünyanın hiç bir tarafında aynı Millî toprağın muhtelif merkezlerinde hayat şartları aynı olamaz. Memleketin bir köşesi diğerinden daha sıcak veya daha soğuk olabilir. Bir kasaba diğerinden daha az kalabalık olabilir. Elektriksiz ve hattâ susuz da olabilir. Asıl dâva, yurdun her tarafında adaletin yerine getirilmesinin şart olduğunu unutmamaktadır. *Hâkim adını taşıyan ve bunun bütün vasıflarını haiz olan kimse, bulunduğu muhite tabi olmaksızın, bu şartı yerine getirmekle mükelleftir. Netekim, hakikat de bu yoldadır.*

Bununla beraber, gözden kaçırılmıyacak kadar meydana olan, bir başka olay daha görmekteyiz ki, o da hâkimlerimizin daima büyük merkezlere doğru akın etmek istemeleridir.

Hâkim taşrada kalmak istemiyor. Acaba niçin? Kendisini büyük şehire kaçırarak sebepler nelerdir? Bu sebepler başlıca üç tanedir diyebiliriz:

Birincisi ev.

İkincisi, okul.

Üçüncüsü de, hastanedir.

Hâkim bazen vazife görmek üzere geldiği yerde kendisinden beklenen fonksiyonun manevi kutsiyeti ile hiç te ölçülü olamayacak zavallılığa bir barınak bulabilir. Öyle yerler vardır ki hâkimin ev diye içerisine sığınacağı yer çerden çöpten yapılmış ve en hafif sarsıntı tesiri ile dağılıverecek bir meskendir. Yine öyle yerler vardır ki, hâkim oralarda bir ev tedarikinden âcizdir.

Hâkim evi meselesini idare âmirleri ve öğretmen evleri işini halletmek için alınan tedbirlere benzer tedbirlerle halledebiliriz ve etmeliyiz.

Bu vatandaşın ailesi ile birlikte yaşabileceği muhafazalı, iklimlerin şiddetine dayanıklı, hiç olmazsa orta bir rahatlık ölçüsü ile yapılmış bir evde barınması elzemdir. Hâkim, nerede vazife görürse görsün koltuğuna gömülerek kütüphanesinden alacağı bir kitabı huzur ile okuyabileceği bir yer bulacağından emin olmalıdır.

Hâkimi büyük şehire doğru iten sebeplerden biri de okuldur. Çünkü kendisinin okul çağında çocukları vardır. Kendisinin vazife gördüğü yer ise en yakın liseden veya orta okuldan günlerce uzaktadır. Bu durum karşısında yavrularını okutma imkânlarını elde edebileceği bir nur merkezine atılabilmek için çırpınır, durur. Bundan daha meşru bir arzu olamayacağını teslim etmemek elden gelirmi? Ne yapmalı? Bir memleket, bir günden ertesi güne her köşesini okullarla donatamaz ki. Her Maarif programını bir çok imkânsızlıklar bekler. Öğretim vasıtaları ve öğretmen kadroları daima zamana muhtaçtır. Şu halde, hâkime ne diyelim? *Hâkimin çocuğunu, gitmesi lâzım gelen okulda Devletçe okutmak ve çok çocuklu hâkimler hakkında alınmış bulunan tedbirler nevinden isabetli bir takım tedbirlere baş vurmak gibi fikirler ilk hatıra gelen fikirlerdir.* Böylece, okul bulamamak endişesi hâkimin içini kemiren bir kurt olmaktan çıkacaktır.

Hâkimdeki taşra korkusunun üçüncü sebebi hastane derdidir. Gerek kendisinin ve gerekse ailesi mensuplarının rahatsızlıkları veya sıhhatlerinin ehemmiyetli surette bozulması halinde baş vurabileceği mütehassıs hekimi ve hastaneyi yakınında bulamıyan hâkim, emniyetsizlik içersinde yaşıyor. Sağlık emniyeti hâkim için olduğu kadar, ondan kaza işini görmesini bekliyen halk içinde pek önemlidir. Zira sağlık emniyetine sahip olmıyan hâkimde fikir huzuru bulunamayacağı tabiidir.

Bu zaruri ve en mübrem ihtiyaçlar dışında kalanlara temas edilmese de olabilir. Buna mukabil, onların karşılanmasına kadar geçecek zaman için olduğu gibi, her zaman için de hâkimde biraz önce dokunduğum dâva anlayışını ve inancı aramak ve istemek hakkımızdır.

Vazife fikri ve mefhumu her türlü mülâhazayı ve hususi noktai nazarları uzaklaştırıcı bir fikir ve mefhumdur. Vazife yerine getirilecektir. Burada elbette ferağata lüzum vardır. Hangi memleket dâvası feragat olmaksızın halledilebilmiştir ki ! Bu Devleti Anadolu Bozkırının ortasında kuranlar, bu gün cennetten bir örnek haline gelen bu mübarek Ankarada yıllarca ve yıllarca daha mı mükemmel konfor içersinde yaşadılar ve çalıştılar? Düşündükleri tek şey vazifelerinin kutsiyeti ve memleketin selâmeti idi. Yükselmenin birinci şartı vazifeye feragatla bağlıdır. Bu hak haleti Cumhuriyet hâkimine bütün diğer düşünceleri ikinci plânda bıraktıracak kudrette olmalıdır.

Ordunun temin ettiği şeyi kendi içimizde ancak adaletten bekliyebiliriz. Memleket içi emniyetinin şartı olan adalet, yurdun her tarafında sağlanır ve hep aynı suretle, her vatandaş için aynı kolaylıkla sağlanır. Bu neticenin husule gelmesini hâkimden bekliyoruz. Onun içindir ki, daha yükseklere erişeceğimiz günlerin gelmesini beklerken hâkimlerimizin büyük inkılâp heyecanını yaşamakta ve yaşatmakta devam etmelerini istiyoruz. Ülküyü gerçekleştirmek azmi, mahrumiyetleri unut-

turacak bir ruh yüksekliğidir. Çalışma muhitindeki şartların fikir selâmeti üzerindeki tesirlerini silmek veya hiç değilse, azaltmak için başta gelen çare ülkeye bağlılıktır. Biz teşekkül halinde, oluş halinde bir Devletiz. Genç hâkimin bunu unutmaması lâzımdır Unutmaması lâzımdır ki, memlekete muhtaç olduğu ve hasret çektiği büyük medenilik seviyesine kavuşturmak için pek çok fedakârlıklarda bulunmalı ve feragat örnekleri göstermelidir. Türkiye, kolay ve bedava hayat yaşayan bir memleket değildir. Türk vatandaşı gevşek bir yaşama temposu ile hayat süremez. Bir büyük eser yaratıyoruz. Bu yaratmada hâkimin payı büyük olacaktır. Hiç şüphe yok ki, imkân elverdiği anda, büyük merkezlerden uzak kıyılarda ve köşelerde muhtaç bulunduğu rahatlık vasıtaları kendisine temin edilecektir.

Sebepler ve neticeler malûm olunca onların yok edilmesi çarelerinin araştırılması da kolay ve çabuk olur. Yeter ki, genç hâkim, Türk yurdunda adâleti daima muzaffer kılmak fikrini, taze dimağında bir meşale olarak yanık bulundursun.

Gelecek 6 Eylülle ruhlarımız bu meşalelerin ışığı ile yıkanmış olarak erişeceğimize imanım tam ve katıdır.